

Udenhout.

Den 30^{en} juli 1896 bezocht ik de gemeente Udenhout. Te \pm half tien van het gemeentehuis te Naatsheuvel vertrokken, kwam ik, mijn weg nemende over Boon op hand, langs het kasteel van W^o. Verheijen, en over Tilburgsch grondge, bied te onstreeks $1\frac{3}{4}$ te Udenhout aan. —

De harmonie was mij te gemoet getrokken en hieldte mij bij monde van haren president, het hoofd der school Coppens, welkom. — Op het gemeentehuis vond ik Ds. en W^o. met hen besprak ik verschillende kleine gemeentedaangelegenheden. Ik kreeg den indruk, dat het bestuur te Udenhout in goede handen is. —

Op mijne audientie verschenen D^r. Loobach, gemeente-doctor, en het hoofd der school Coppens. — Bijzondere wenschen of verlangens werden door hen niet geuit.

Na de audientie ging ik bij den burgemeester (van Tersel) ontbijten. — van Tersel, een zwager van den vreden van Claarenbeek van ^{en van J. de Gijssels, kantonwachter te Eindhoven} Ravensstein, eroot met zijn enig kind, een \pm dertigjarigen zoon. — Afscheid van Tersel is overleden. — Het ontbijt was gedeelt voor den burgemeester, diens zoon, Klabens en mij.

Na het ontbijt verliet ik de gemeente Udenhout weer; mij werd weer uitgeleide gedaan door de harmonie, tot buiten de kom van het dorp. —

De grond van Udenhout is goede zandgrond; vooral iepen, eiken en peupels groeien er goed. van Tersel heeft o. a. van de erven de la Court een eikenbosch van 11 hectaren voor 50 mille, en de ondergrond voor f. 4000. — De familie de la Court (eigenlijk W^o. Potteberg de la Potterie, aan wien uit de nalatenschap van zijne schoonmoeder de gronden onder Udenhout waren ten deel gevallen) maakte alle gronden onder Udenhout, ter waarde van \pm een ton, te gelde. —

De leem, welke onder het zand zit, is zeer geschikt voor steenfabricatie; de steenoven te Udenhout, van de Rooij en Feijens, fabricceert jaarlijks 8 à 9 millioen steenen van uitnuntende qualiteit; daarmede wordt aan \pm 100 arbeiders winter en zomer werk verschaft. —

Toen door de fabriekarbeiders in Tilburg schatten ser,

diend

Udenhout.

dient werden, kwam het fabrieksvolk des Vondags vaak in Udenhout, en bedreef dan in overmoed allerlei baldadigheid; men had er destijds groote last van. - Nu de werkdiensten op de fabrieken minder zijn, wordt Udenhout door de Tilburgers minder bezocht.

Het onderzoek van de administratie ter secretarie bracht aan het licht, dat deze zeer veel te verscheren overliet. Schriftelijk bracht ik die bemerkingen ter kennis van het gemeentebestuur, met verzoeken, om te zorgen, dat, door verscherpt toezicht, in een en ander de zoo hoogst noodige verbeteringen gebracht worden.

Ook op de administratie van den gemeenteontwanger vielen verscheiden ernstige opmerkingen, welke ik evenzeer schriftelijk aan B. en W. maakte.

Den 2 Decr 1900 kwam ik weder in de gemeente Udenhout; ik bezocht dienselfden dag Berkel en Disterwijck, en ontbeet en dineerde in Tilburg, hotel Degenman.

Burgemeester van Berkel vertelde mij, dat hij voor $\pm 1\frac{1}{2}$ jaar een bevoerde kaart gekocht; sinds dien veldde hij afschrijfs zelf, dat zijn verstand wel was. Hij wilde zijn ontslag nemen als burgemeester, omdat hij zich niet meer behouden rekende voor zijn kaart. Hij vroeg mij, wat hij moest doen, waarden tot zijne resp. jaren om te komen (21 Januari 1901) of wel van te voren waken eenmaal ontslag te vragen. Ik raadde het laatste aan. - Niet tegenstaande de kletschen van den burgemeester was ik tijdens den duur van mijn bezoek ($\pm 2\frac{1}{2}$ uur) niet heel veel beponders aan hem meken; hij was steeds mede in gesprek, en wakte dat zeer goed.

Ik bracht de tegen den burgemeester, dat ik, toen ik voor een week of zes den weg van station Udenhout naar Hoorn op Zand was gered, dat de ervaring had moeten komen, dat die weg zoo bijzonder slecht was; en dat nog wel een gesubsidieerde kaart! De burgemeester werdestigde zich daar te zeggen, dat Udenhout den weg zeer goed onderhoudt, maar dat Hoorn op Zand er te weinig aan deed.

Udenhout.

Van B. en W. vernam ik, dat de politie te Udenhout niet best is; dat de veldwachter dronk; deels laat hij zich voeren door de boeren, deels betaalt hij zelf zijne boerels. Ik heb toen dien veldwachter, die reeds meer dan 20 jaren dienst heeft, geroepd naar het op stand, nl. dat hij van stonde af moest veranderen, want dat ik hem anders bij de eerste klachte, die ik kreeg, zou laten springen. - Tractement van den veldwachter is $\text{fl } 225$, + het uitbetaal uit den boer bij den boeren; doch kreeg ^{ook} $\text{fl } 225$ op. Alles en alles samen zal hij $\pm \text{fl } 500$ hebben.

B. en W. klagen steen een over besembinders uit Tilburg, deze heeren nemen bij de s. s. leveranties aan van honderden gulden van bekenbesems; zij gaan dan in de boeschen in Berkel, in Tilburg en vooral in Udenhout de benodigde bekenbakken zoeken; zij komen met velen tegelijk, zijn niet te snappen, zijn benodigen gevaarlijk en tot alles in staat; dreigen spoedig met mesen.

Ik heb moeij grote huis van den burgemeester staat nog steeds bezig; de burgemeester wil het alleen verhuuren (voor $\pm \text{fl } 300$) omdat hij heeft, dat zijn woonhuis zal bouwen; die kan zich daar dan vestigen. - De pastoor had ~~ook~~ voor goeden prijs, willen kopen maar dat wilde de burgemeester niet. De pastoor had ~~is~~ een jongensschool (fraterschool) willen vestigen. Nu bouwt de pastoor een nieuwe fraterschool; aanbestent voor $\text{fl } 35.000$. - Toen ik ~~de~~ hoe de pastoor aan dat geld kwam, kreeg ik ten antwoord, dat het geen moeite kostte, om in Udenhout een dergelijke bedrag bij elkaar te krijgen; daar zit nu onder de boeren zeer veel rijkdom; welhoude van de Pas staat voor geen ton op. - Voor ± 30 jaren waren de groote boerdrijven in Udenhout bijna alken in handen van vreemde heeren; nu zijn ongeveer alle boerdrijven in handen van de eigen boeren. Die boeren zijn altijd eenvoudig blijven leven, en hebben hard gewerkt; het is hun goed gegaan. -

In Udenhout worden veel steenen gewonnen; de Udenhoutsche klinkers zijn beter dan de Alvaalklinkers, en niet zoo goed als de Waalklinkers. Er zijn twee groote steenfabrieken, eene van de Nooy, en eene van Meyer (gedep. teende lal); op iedere fabriek wordt gewerkt met ± 100 man;

Udenhout.

In wordt winter en zomer gemeentl. door elkaas wordt ±
ƒ300. per hoofd verdiend, zoo dat jaarlyks ± ƒ60.000 ar.
heidsloon wordt uitgeteerd. Dat geld werd door de arbei-
ders dikwijls weinig nuttig besteld; het gaf dikwijls aan-
leiding tot quade uitgaven in herbergen, (met alle gevechten
daarvan verbonden). Gespaard werd en hoegedraamt
niet; 's Zondags avonds, leek het alsof half Udenhout
in opstand was. — Grote verbetering kwam in
dezen toestand door het optreden van kapelaan van Ba.,
vestin (een Borselenaar van geboorte). Hij stichtte voor
ruim een jaar de Paulus vereeniging: de voorzitter is
de Burefmeester; voorzitter is de ghescheer Hoback;
adviseur en ziel van de vereeniging is de kapelaan;
het geld, dat vroeger verbrast werd, wordt hem gebrakt
en door hem op de spaarbankbaeljes geplaatst; in een ja-
rijt plaatste hij op die wijze ƒ15.000, ~~hij had het 1/4 deel van
het inlichtelke been~~ — Tezamenwoordig lijkt op Zondag
avond de luele gemeente al. uitgestorven; de menschen zitten
leuis bij hunne familie; ⁱⁿ groote tegenstelling met vroeger,
daer men op Zondagavond niet veel meer sprak het yuen.

De Paulusvereeniging wordt streef gestemd door alle
inverretrijke menschen in Udenhout; bij de Kroon ^{was}
^{werkt haast} niemand ^{men}, die er geen lid van is; ^{ook} de fflima
selegers laat have menschen wij; maar ook die zijn
nag meer allen lid van de vereeniging. — Het is tege-
wobadig een schande, wanneer iemand in Udenhout
na zijn eten nog sterken drank gebruikt.

Wat de administratie der secretarie betreft, dese liek
nog veel te menschen over; de rechten, geheven door den Ambt-
naker v. d. Burgerlijken stand worden niet om de 3 maanden
verantwoord; hokken van B. en W. worden veel te spaarzaam
bijgehouden; er is geen register voor aangiften van Neder-
landerschap bij den bergemeester; de politieverordening is
van 1873. — De administratie vanden ontvanger liet
alles te menschen over; daarover een strenge brief ge-
schreeven, en tevens g. d. van die zaak kennis opgegeven.

Den 23 Juni 1904 berocht ik van uit Tilburg deze gemeente;

Udenhout.

dienzelfden dag ging ik ook naar Goyele en naar Berkel. —
Ik verken de ad. di. van pastoor van Lyl met diens twee kape-
laans. de Pastoor was professor aan het seminarie en is sinds
6 maanden in Udenhout; ik hoorde van hem, dat de vroeger
verhalen ontrent de gunstige werking der Paulusvereeni-
ging streef overdreven waren; er stond nu nog niet meer
dat ƒ2500 op de spaarbank, verdeeld over 250 baeljes.
Dat notaris vraemen kwam zijn opvoekling maken; hoewel
hij nog al bereeden was, zee hij zeer gladde zien, dat, als
notaris van Meda te Oisterwijk kwam te overrijden, Oister-
wijk met Udenhout vereenigt werd. —

De bergemeester had voor mij een mooi bouquet laten
komen; ik liek dien, toen ik wegging, hij Merrou v. Pless-
wijk beengon, omdat ik 's nachts in Tilburg bleef, en het dan
jammer was, dien mede te nemen.

Er zijn nog 10 kinderen op de openbare school, nl. de hoogste
klas; als deze het volgend jaar de school verlaat, dan zal
de school wel gesloten moeten worden, omdat de lagere klassen
^{ook} de school van de fracties bewaaren, en zich dus geen
leerlingen voor de openbare school meer aanmeldden.

De gemeente schijnt nooit eigendommen van eenig aan-
belang te hebben beketen.

Bij B. en W. sterke aangedrongen om het onderhoud der
waterleidingen ten laste der gemeente te brengen. B. en W.
voelden daarvoor blijbaer niet veel.

Men is over Dr. Hoback maar half bereeden; de armen
klagen nog al eens; ook anderen nemen soms een veenden
dokter, of gaan naar Tilburg.

Arroods gebruik wordt door de armen niet geleden; daar zijn
steeds valdaende fondsen om hen te ondersteunen.

Sinds dat er een flinke jonge veldwachter is, heeft men
niet meer zo veel last van Tilburgers, die de boschen reis-
veeren, om hout voor beken bevens te snijden.

De balerijn is wij wel te niet geeyam; hij zal vermaede-
lijk hinnenhoort worden opgehebt.

Bij Meyers worden jaarlyks 12 millioen stenen gemaakt,
bij de Kroon 6 millioen, en bij van de has 2 millioen. In
fabriek van Meyers is g. d. de lal streef geinteresfeerd.

Udenhout.

Den 10 April 1904 kwam ik weer in de gemeente; aan het station Udenhout vond ik een rijtuig uit Tilburg waarmede de ik successievelijk naar Udenhout, Berkel en Oisterwijk reed. Te Udenhout nam ik weer den trein naar den Bosch.

Voor de audientie had zich niemand aangemeld; ik had dus velop tijd voor een onderhoord met B. en W. —

De woningen van de arbeidende klasse zijn vrij wel; de bouwverordening wordt streng gehandhaafd; v. Kleswijk is lid van de Levensdoelids Commissie.

De openbare school is gesloten. Coppens, hoofd der school, kreeg pensioen, en huwde de tegenwoordige woning van den burgemeester; — hulp onderwijzer van Epsal geniet vijf jaren lang van zijn wachtgeld = 2 x f 175; het is wettelijk dat te gaan, of hij er nog iets bij verdient; — hulp onderwijzer van Epsal ging als onderwijzer naar hoorn op Zambel.

Althans blijft er in Udenhout niet; de gemeente behoort eerbijds onder Oisterwijk en werd onstreeks 1803 zelfstandig; wat er oorspronkelijk archief was, maak voor ± 45 jaren door den toenmaligen burgemeester Kuipers opgedrocht zijn.

In het liefdoeluis worden alle armlastigen uit de gemeente opgenomen tegen f 70. per jaar. Daarvoor is geen officieel behende reed; men meent, dat door een van Jersel een lespraat af geeft onder die bepaling aan het liefdoeluis gedaan werd; het fijne van de zaak weet men echter niet. Over de bewaarschool draagt gemeente jaarlijks f 500 bij; nu het bijzonder onderwijs, wat sterk gehubstiseerd wordt, vindt men die bijdrage van f 500 zeker hoog genoeg; vooral nog wil men daarvoor niet komen.

De veldwachter heeft thans f 450 traktement; boersel van den boterrijn krijgt hij niet meer; de boterrijn is trouwens veel verlopen.

Het herhalings onderwijs aan de openbare school wordt zeer druk gevolgd; daar een behvaan ambassateman wordt daar bovendien uitstekend teken onderwijs gegeven, het geen zeer op prijs wordt gesteld.

Udenhout.

De arbeiders op de steenfabrieken hebben geen land, meesten geen vachten. Op de fabriek van Meyers (15 millioen steen per jaar) is een kunstmatige draagrichting, ten gevolge waarvan hij ^{och} des winters al zijn volk aan het werk kan houden. Ook de fabriek van de Kway heeft thans 2000 in richting en geeft ook aan de meest arbeiders 's winters werk.

Wol de Hobach, over wien men redelijk tevreden is, gaat gemeente een woonhuis bouwen; gemeente koopt daarvoor drie kreken van woningen, schieliks tegenover het Raadhuis.

Het mooie grante huis van v. Jersel werd door burgemeester gekocht voor f 9000. —

De Paulusvereniging blijft goed werken; v. Kleswijk is thans voorzitter.

Het notariaat van Weemen is nog goed; hij heeft het echter niet meer zo' druk als in het begin; men heeft, dat hij duur is.

Tegen een jaarpremie van f 30. — aan de Utrechtsche Levensverzekering ^{lll} krijgt de veldwachter op zijn 65de jaare een pensioen van f 200. — Bij vooroverlijden van den veldwachter krijgt diens weduwe een maal f 200. —

Den 5 April 1911 bezocht ik Udenhout, Berkel en Oisterwijk. Ik kwam per spoor naar Udenhout, en nam daar 's avonds weer den trein naar den Bosch.

B. en W. klagen over het vete water uit Tilburg; dat gaat naar "den Brand" = 200 el. x. uitgevunde grond; daar, in ~~het~~ het vete van dat ven, wordt hetten slatte meer zuiver. Het vete s chijnt daar in dat Tilburgsche veil goed te groeien; men zijdt er best dekriet, dat 25 tot 30 jaren kan duren. — Door al het veil, dat daar bezinkt, wordt de bodem van dat ven gaar, deweg hooger. —

Als het idiaten gesticht klaar is, zullen er 10 paritjeens zijn; daar mbeten er nog 7 komen! —

Jaarlijks houdt de Algemeene Penne tweemaal een calfeche; die brengen samen geregeld f 700. — af. —

De Sabach (vader) is overleden; in zijn plaats werd de naam Dr Sabach (zoon); deze woont met zijne moeder en met twee zusters, en is ongehuwd. Men prijst hem zeer.

Udenhout.

Hij heeft 450 + vijf wonen; de geneesmiddelen behoude de stree, jaarlijks + f 200. —

Het drinkwater in gemeente is niet hier en daar slecht; zoo de pomp tegenover het Raadhuis, waaraan een bordje hangt: „ongeschikt voor drinkwater“.

Geen openbare school; bij de broeders wordt herhalings- onderwijs gegeven; bovendien des zondags onderwijs in teekenen, boekhouden enz.

De werkmansverenigingen zijn over het geheel genomen zeer goed; burgemeester van Kleeswijk is ~~voorzitter~~^{lid} van de Gezondheids Commissie, en kan er dus over oordeelen.

Er wordt weinig misbruik van drank gemaakt. Van de Paulus vereniging, waarvan de burgemeester voorzitter is, gaat op het moment niet veel actie uit; de tegenwoordige adviseur, de kapelaan van het dorp, is niet erg heet.

Gemeente gebroost zich grote uitgaven voor het onderhoud der waterleidingen, en zoekt vooral voor diekers en doorlaabbeizen van goede constructie en veel meer dan veldaan capaciteit. De kosten van beizen en diekers neemt gemeente voor de helft voor hare rekening; ze deed daarvan keene zeer grote haemelluid in het voren op, en verwerfde die waer noodig.

Den 23 Mei 1916 bezocht ik per auto van uit den Bosch de gemeenten Udenhout en Dreunen.

Burgemeester van Kleeswijk is ziek; ik ging hem even te zijner huise opzoeken.

Het wethouder van Gersel viel maecielijk te praten; wethouder Verbeut scheen mij een geschikte man.

Cursus landbouw onderwijs wordt afgek bezocht; werkt zeer nuttig; dit jaar nog een praefstun voor fruit aangelegd.

Arbeiders op stemfabrieken verdienen goed geld; hebben meestal winter en zomer vast werk. Zijn allen toch arm. De mannen gaan uit; de vrouwen kunnen niet huishouden.

Drank misbruik is tegenwoordig heel veel minder dan vroeger; Paulus vereniging deed bijzonder nuttig

Udenhout.

werk; men kan haast niet meer van drankmisbruik spreken.

Men zal binnenkort eene groote sloemsuivelfabriek bouwen; de boeren contracteerden reeds voor 1000 kaaien; de fabriek wordt berekend op de melk van 2000 kaaien; behalve op de boeren van Udenhout rekent men nog op die van Merkel.

Volgens de Wethouders werkt de geitenvereniging uitstekend; reeds twee winters achter elkaar werd er in den dektijd twee salmebakken gestationeerd.

Het plein voor het Raadhuis was vroeger een kerkhof; van daar, dat de gemeentelijke pomp aldaar zulk slecht water geeft; het drinkwater in de gemeente — ook dat van de andere gemeentelijke pompen — moet vrij goed zijn.

Bastoor van Eyl heeft in het Beekmansgebouw eene lees- en studiezaal ingericht; daarvan wordt helaas heel geen gebruik gemaakt.

Door de malaise in de bouwvalken kunnen de steenfabrieken haare product niet kwijt, en krijgen een ontzagelijke voorraad.

De klompmakers maken in den laatste tijd prachtige

Udenhout.

Ik vernam toevallig in Berkel, dat van den Bosch, de zoon van den vroegeren notaris, de rijkste man uit Udenhout is; hij is oud, ongehuwd en woont met een vrogluude zuster; hij zou zeker een half miljoen rijk zijn. Een Overijsselsche burgemeester zou van hem moeten erven.

Den 25 Augustus 1920 kwam ik weer in Udenhout. De verkiezing van 1919 bracht drie nieuwe Raadsleden, van wie twee arbeider. Onder leiding van den burgemeester werd de strijd in de kiesvereeniging uitgesproken; bij candidaatstelling werden de raadsleden gekozen. In den Raad gaat het nu heel goed.

Op hier woningnood; gemeente begint vroloping met den bouw van acht woningen, dese worden gebouwd op diverse punten langs de nieuwe straat, die komt tegenover de woning van den burgemeester; dat is een goede manier, om de nieuwe verblijven duidelijk aan te geven.

De nieuwe gemeentelike secretaris is een zoon van den gemeente buitvanger; dese laatste nam daarom ontslag, en werd vervangen door den heer Krobbe.

De secretaris studeert nu voor het diploma; hij hoort in September aanst. op te gaamen het diploma te behalen.

De geitenfokvereeniging werkt bijzonder goed; de geiten geven 1 liter melk meer dan vroeger, en zijn per stuk $\text{f} 50$ meer waard dan de oudere wetsche geiten.

De gemeentelike kunstwegen zijn grootsmateels in elken staat; de weg naar Daken op zand is heelmaal moeten worden uitgebroken en nieuw opgestraat; thans heeft men den weg naar Klewaik onder handen.

De raadsman wordt door Dr. Labach betaald met $\text{f} 1200$; zij zal liebert naar Beek en Donk, waar $\text{f} 1500$ wordt uitbetaald; bovendien krijgt ze daar pensioen als gemeente ambtenaar. Burgemeester zoekt naar een regeling, om haan

Udenhout

voor de gemeente te behouden.

Dr. Labach schijnt veel naam te hebben; hij heeft een bevoorrecht dreulche practijk in Tilburg; op zijne bevelen verschijnen dagelijks 10 tot 20 Tilburgers.

Er is geen wijkverpleging in Udenhout.

Twee groote steenfabrieken. Verloopwinst werd daar niet gemaakt; de een is grootendeels van Stulmeijer, de andere van v.d. Schoot uit Tilburg; beide zijn Naam. Vermaatschappijen. — Tot nu toe waren beide continue-bedrijven; die van v.d. Schoot heeft juist den droogereen afgebroken, werkt daardoor winters niet meer, en wordt dus een seizoen bedrijf; de arbeiders worden 's winters dus werkloos.

Percentage hoofd omslag is 4%; zal nog veel hooger moeten worden; de nieuwe lager onderkijpmet zal aan gemeente veel geld kosten. Draagkracht van de bevolking is gelukkig groot; de inkomsten komen veel uit vermogen, veel meer dan uit bedrijf.

N. en W. klagen sterk over pastoor van Eft; hij moet zoo'n vreemde man zijn. Stemmen en voorstellen niet door hem zelf bedacht, deugen per se niet.

Den 10^{den} juni 1924 kwam ik weer in Udenhout geen woningnood. Gemeente bouwde 8 woningen. Het Rijkspremie werden er wel 25 gebouwd. Thans bouwen diverse menschen weer woningen zonder Rijks steun; huurprijs van dese laatste woningen $\text{f} 2.50$ tot $\text{f} 3$.

Van de elf Raadsleden zijn twee arbeider; zij zijn niet bestig in den Raad.

De electriciteit dekt zich vrij wel; alleen de kam + kuisie basis zijn gelectrificeerd. Stroomprijs nog 55 cent. per raden, om alvorens verder te electrificeren den stroomprijs nog een cent of tien te verlagen, en niet uit te breiden voor men zekerheid heeft, dat de exploitatie loorend zal blijven. De winst moet niet in de gemeentekas vloeien, maar moet voor uitbreiding gebruikt worden, of wel voor uitbreidingen gereserveerd worden.

Aldershout

Voor een drinkwaterleiding met Oisterwijk samen
gemaakt men niet veel; in de gemeente zou het drink-
water overal vrij goed zijn; maar de ~~put~~ pomp van
het gemeentehuis staat op een oud kerkhof; daar is
het water heel slecht.

De brandspeiken zijn vrij goed in orde; binnen-
kort zal men 3 brandpeukken slaan; dan krijgt
men water genoeg, en bijv. met de stoomput uit
Eilberg te laten helpen.

Voor de bevoorrading is nog veel liefhebberij.
Sinds 1 Januari 1924 wordt er geen openbaar en-
derwijs meer gegeven, en vooral het vervolg onderwijs
ook afgeschaft!

Geen werkloosheid, geen armoede. Wie werken
wil gaat naar de nieuwe leerfabriek in Oisterwijk.

De kleine steenfabrieken zijn thans seizoensbe-
drijven; de oude voorraad steen is thans geheel
opgeruimd.

v. Esch uit Utrecht geeft een cursus tuinbouw; een
van de fracties van de bijzondere school een land-
bouw cursus.

Aldershout